

Marazi bir durum olarak Türkiye’de niyet siyaseti: Türkiye’de toplumsal güven eksikliği ve bunun siyasal sonuçları

Faruk Ekmekci¹

Özet

Bu makalede Türkiye’deki toplumsal kamplaşmanın hem sebepleri incelenmekte hem de toplumsal kamplaşmanın azaltılmasına yönelik somut öneriler üretilmektedir. Bunu yaparken önce toplumsal güven ile demokrasi ve siyaset arasındaki ilişkiyi irdeleyen literatürün bir özeti sunulup sonra da yakın zamanda yapılan Dünya Değerleri Anketi’nin (World Values Survey) verileri kullanılarak Türkiye’deki toplumsal ve siyasal güvenin bir resmi çekilmektedir. Daha sonra da Türkiye’deki siyasal güvensizlik ve kamplaşma “niyet siyaseti” kavramı etrafında açıklanıp bunun sebep olduğu zararlı sonuçlar üzerinde durulmaktadır. Son olarak, Türkiye’deki toplumsal güvensizliğin azaltılmasında istifade edilebilecek araçların bir değerlendirmesi yapıp bireylere, kitlelere ve özellikle de siyasilere düşen görevler üzerinde fikir yürütülmekte ve veri analizi yapılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal kamplaşma; toplumsal güven; demokratik etkinlik; niyet siyaseti.

¹ Yar. Doç. Dr. Faruk Ekmekci, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Trabzon. E-mail: fekmekci@hotmail.com

Turkish “politics of intentions” as a pathological case: Low social trust in Turkey and its political consequences

Abstract:

In this article, I analyze social polarization in Turkey and offer suggestions as to how to ameliorate it. I first review the literature on the relationship between social trust and democracy and then draw the current picture of social and political trust in Turkey using data from the World Values Survey. Then I explain political distrust and polarization in Turkey utilizing the concept of ‘politics of intentions’ and elaborate on the negative consequences of this type of politics, which is very much dominant in contemporary Turkish politics. Finally, I evaluate the options and tools available to Turkish people and politicians for fighting high social distrust and polarization in Turkey.

Keywords: Social polarization; social trust; democratic performance; politics of intentions.

Giriş

Toplumsal kamplaşma Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının son zamanlarda sıklıkla şikâyet ettiği sorunlardan biridir. Tabii ki burada şikâyet edilen farklı olmak değildir. Çoğumuz (belki de hepimiz) farklılıkların doğal hatta yararlı olduğu noktasında uzlaşabiliriz. Hatta siyasal görüş farklılıklarını yararlı olmanın ötesinde demokrasinin vazgeçilmez unsurları olarak görebiliriz. Fakat bu siyasal farklılıkların belirleyici olduğu bir toplumsal ayrışma ve kamplaşma ise çoğumuz tarafından hoş karşılanmaz. Bu yüzden Türk siyasetinin belki de en can alıcı sorularından bir tanesi siyasal farklılıklarının neden çok belirgin ve belirleyici olarak toplumsal kamplaşmalara yol açtığıdır.

Bu makalede hem yukarıdaki soruya bir cevap verme hem de Türkiye'deki toplumsal kamplaşmanın azaltılmasına yönelik somut öneriler üretmek amaçlanmaktadır. Bunu yaparken önce toplumsal güven ile demokrasi ve siyaset arasındaki ilişkiyi irdeleyen literatürün bir özeti sunulup sonra da yakın zamanda yapılan araştırmaların verileri kullanılarak Türkiye'deki toplumsal ve siyasal güvenin bir resmi çekilmeye çalışılacaktır. Daha sonra da Türkiye'deki siyasal güvensizlik ve kamplaşma “niyet siyaseti” kavramı etrafında açıklanıp bunun sebep olduğu zararlı sonuçlar üzerinde durulacaktır. Son olarak, Türkiye'deki toplumsal güvensizliğin azaltılmasında istifade edilebilecek araçların bir değerlendirmesi yapıp bireylere, kitlelere ve özellikle de siyasalere düşen görevler üzerinde fikir yürütülecek ve veri analizi yapılacaktır.

Toplumsal Güven ve Demokrasi

Demokratik sistemlerin sağlam, etkin ve kalıcı olmasını sağlayan önemli etkenlerden biri toplumsal güvendir. Toplum içindeki bireylerin kendinden farklı olana yönelik güven duyguları o toplumun sosyal ve siyasal ilişkilerini önemli oranda şekillendirir. Toplumsal güven öncelikle demokrasinin temellerinin sağlamlığında önemli roller oynayan toplumsal bağların ve toplum içi dayanışmanın gelişmesine yardım eder (Almond ve Verba, 1965; Putnam, 1993; Fukuyama, 1995). Bu manada toplumsal güven “sosyal sermayenin önemli bir parçasıdır” (Putnam, 1993: 170).

Toplumsal güvenin güçlü olduğu toplumlarda aynı zamanda demokrasinin daha etkin bir şekilde çalıştığı görülmüştür (Putnam, 1993; Inglehart, 1997; Cusack, 1999). Bu demokratik etkinliğin bir sonucu olarak da halkın demokratik sisteme yönelik memnuniyeti artar (Cusack, 1999). Robert Putnam (1993) 1970'ler ve 1980'ler İtalya'sı üzerine yaptığı klasik

Ekmekçi, F. (2010). Marazi bir durum olarak Türkiye'de niyet siyaseti: Türkiye'de toplumsal güven eksikliği ve bunun siyasal sonuçları. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 7:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

çalışmasında yüksek toplumsal güvenin de bir özelliği olduğu “medeni toplum (*civic community*)”ların demokratik hükümetlerinin toplumun taleplerini göz önünde bulundurma ve onlara cevap verme noktalarında daha başarılı olduğunu ortaya koymuştur. Putnam’ın incelediği İtalyan bölgelerinden medeni toplum özellikleri yüksek bölgelerin halkının daha demokrat ve reformcu, yerel yöneticilerinin de daha uzlaşmacı ve daha az yolsuzluğa bulaşmış olduğu görülmüştür.

Toplumsal güvenin bir başka önemli siyasal işlevi de demokrasiye olan bağlılığı artırarak demokratik sistemin kalıcılığını sağlamaktır (Przeworski, 1991; Mishler ve Rose, 2005). Mishler ve Rose (2005: 1051)’un da vurguladığı gibi, yüksek toplumsal güven vatandaşların “demokratik değerlere bağlılıklarını güçlendirir ve otoriter düşünceleri reddetmelerine yardım eder.” Bu manada toplumsal güven demokrasinin sigortası olmaktadır. Bu durumda ortaya şu sonuç çıkıyor: Toplumsal güvenin yüksek olduğu toplumlar işleyen ve aynı zamanda sağlam bir demokratik sistem inşa edebilirken, toplumsal güvenin düşük olduğu toplumlar verimsiz ve zayıf bir demokrasiye mahkûm olmaktadır. Özetlemek gerekirse, toplumsal güvenin yüksek olduğu toplumlarda demokratik sistem daha sağlıklı, daha üretken ve daha kalıcı olmaktadır.

Son olarak şunu belirtmek gerekir ki toplumsal güven ile demokrasi arasındaki ilişki tek yönlü değildir. Yüksek toplumsal güvenin demokratik sistem üzerinde çeşitli olumlu etkileri olduğu gibi etkin ve sağlam bir demokratik sistemin de toplumsal güven üstünde olumlu etkileri vardır (Putnam 1993, Inglehart 1999, Letki 2006, Newton 2007). Inglehart (1999, 104) bu noktayı özellikle vurgular ve bunu “demokratik kurumların toplumsal güveni artırdığı gibi toplumsal güven de demokrasiyi güçlendirir” şeklinde ifade eder. Daha somut özellikleri belirtmek gerekirse, bir ülkenin *Freedom House* demokrasi skorunun yüksek olması, demokrasinin olgunluğu, hukukun üstünlüğüne göre yönetilmesi ve ülkede yolsuzluğun az olması ile o ülkede toplumsal güvenin yüksek olması arasında olumlu bir ilişki vardır (Newton 2007). Dolayısıyla toplumsal güven ile demokrasinin işlerlik ve sağlamlığı arasında dairesel bir ilişki vardır. Bu dairesel ilişki toplumsal güvenin yüksek olduğu toplumlarda olumlu bir hal alırken toplumsal güvenin düşük olduğu toplumlarda ise “fasit” bir hal alıyor.

Türkiye’de Toplumsal ve Siyasal Güven

Yakın zamanda yapılan uluslararası araştırmalara baktığımızda Türklerin toplumsal güven konusunda maalesef zayıf bir not aldığı görülmektedir. Ünlü *World Values Survey* (Dünya

Ekmekçi, F. (2010). Marazi bir durum olarak Türkiye'de niyet siyaseti: Türkiye'de toplumsal güven eksikliği ve bunun siyasal sonuçları. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 7:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

Değerleri Anketi)² araştırmasının 2005-2008 yılları arasında yapılan beşinci sürümündeki anket sonuçlarına göre araştırmanın yapıldığı 57 ülke arasında genel toplumsal güvenin (*generalized trust*) en düşük olduğu ikinci ülke Türkiye'dir.³ Ankette yer alan “*Sizce genelde insanların çoğunluğuna güvenilebilir mi? Yoksa başkalarıyla bir ilişki kurarken veya iş yaparken çok dikkatli olmak mı gerekir?*” sorusuna “insanların çoğunluğuna güvenilebilir” cevabı verenlerin oranı dünya genelinde ortalama % 25,1 iken Türkiye’de ise sadece % 4,8 idi. Bu oran Trinidad ve Tobago’dakinden (% 3,8) sonra en düşük orandır. Türkiye’ye yakın diğer ülkeler ise Ruanda (% 4,8), Peru (% 6,2) ve Gana (% 8,5)’dir. Türklerin toplumsal güven seviyesinin daha dün diyebileceğimiz bir zamanda korkunç boyutta bir soykırım yaşamış Ruandalılar ile aynı olması içinde bulunduğumuz zihni durumun patolojik halini ortaya koymaktadır. (Bir kıyaslama yapmak için, bahsedilen oran İran’da % 10,5, Bulgaristan’da % 19,6, İtalya’da % 27,5, Japonya’da % 36,6, Hollanda’da % 42,2 ve en yüksek olan Norveç’te % 73,7 idi.)

Türk toplumundaki genel güvensizlik halinin özel bir yansıması da muhalif siyasete duyulan güven eksikliğidir. Türk halkının önemli bir kesimi kendi siyasal görüşünü paylaşmayan siyasetçileri güvenilir bulmamaktadır. Metropoll araştırma şirketinin Haziran 2009’da yayınladığı bir araştırma sonucuna göre Türk halkının önemli bir kesimi mevcut üç başat partinin liderlerini “dürüst ve güvenilir” bulmuyor.⁴ Metropoll anketlerinin sonuçlarına göre Türkiye’de Recep Tayyip Erdoğan, Devlet Bahçeli ve Deniz Baykal’ı “dürüst ve güvenilir” bulanların oranları sırasıyla % 58, % 46 ve % 30. Bu sonuçlar da göstermektedir ki Türk halkının büyük bir kesimi siyaseten ayrıştıkları insanlarda bir “niyet bozukluğu” olduğunu düşünüyor.

Türkiye’deki siyasal güvensizliğe dair üstteki veriler, yine Türkiye’deki genel toplumsal güvenin düşüklüğü göz alındığında pek de şaşırtıcı olmamaktadır. Birbirine güvenmeyen insanlardan yahut insan topluluklarından oluşan bir ülkenin sağlam bir demokrasi kültürü inşa etmesi oldukça zordur. Çünkü bu tür toplumlarda siyasal partiler ve onların toplumsal tabanları rakip partileri kendilerine ve ülkelerine bir tehdit olarak algırlar. Bu tür toplumların demokrasilerinde rakip siyasal partiler ülkenin iyiliğini isteyen fakat bunun hangi meşru yol ve araçlarla yapılacağı konusunda sizin partinizden ayrılan gruplar olarak değil, ya “emperyalizmin uşağı/işbirlikçisi” ya “bölücü” ya “rejim düşmanı” ya da “darbeci” olarak

² <http://www.worldvaluessurvey.com>.

³ Araştırmanın Türkiye ayağı 2007 yılında yapıldı.

⁴ <http://www.metropoll.com.tr/report/turkiye-siyasal-durum-arastirmasi-ii-liderlerin-imaji-ve-kurumlara-guven-iv>

Ekmekçi, F. (2010). Marazi bir durum olarak Türkiye'de niyet siyaseti: Türkiye'de toplumsal güven eksikliği ve bunun siyasal sonuçları. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 7:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

görülür ve bu partilerin savundukları ve kullandıkları araçların değil bizatihi niyetlerinin bozuk olduğuna hükmedilir. Ve bunun sonucu olarak da siyaset araçlar üzerinden değil niyetler üzerinde yapılır. Görünen o ki “niyet siyaseti” Türkiye’de baskınlığını sürdürmektedir ve bu durum kaçınılmaz bir şekilde toplumsal kamplaşmayı perçinlemektedir.

Niyet Siyasetinin Olumsuz Sonuçları

Türkiye’deki baskın “niyet siyaseti” pek çok olumsuz siyasal ve sosyal sonuçlara sebep olmaktadır. Öz olarak belirtirsek, niyet siyasetinin en büyük zararı sağlam, kalıcı ve üretken bir demokratik kültürün oluşumunu engellenmesidir. Daha somutlaştırmak gerekirse, niyet siyaseti demokrasinin ve siyasetin verimli ve üretken olarak çalışmasına pek imkân vermez. Çünkü kullandıkları veya savundukları siyasal araçların değil bizatihi niyetlerinin yanlış/bozuk olduğuna hükmettiğimiz gruplarla işbirliği yapmak bizim için anlamsız hatta zararlı hale gelir. Bunun neticesinde de siyasal partiler ve gruplaşmalar arasındaki diyalog ve etkileşime reddiyetçi bir psikoloji hâkim olur. Öyle ki, bizim daha önce savunduğumuz bir politikayı rakip siyasal parti uygulamaya kalktığında bu politikanın doğruluğundan şüphe etmeye başlar ve ona karşıt bir tavır alırız. Ne acıdır ki Türk siyasal tarihi bu çelişkili durumun sayısız örnekleriyle doludur.⁵

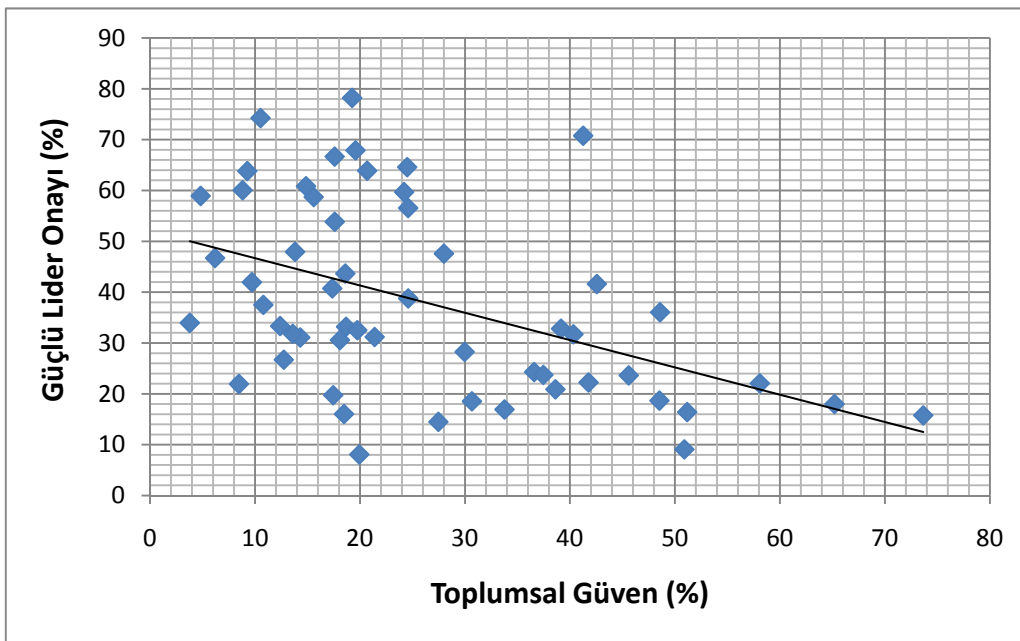
Niyet siyasetin bir diğer olumsuz sonucu da hukukun siyasallaşması ve hukuksuzluğun “şartlar gerektirdiğinde” geniş bir kitle tarafından kabul edilebilir olarak görülmesidir. Mishler ve Rose’un yukarıda atıf yapılan ifadesini tersinden okursak, güvensizliğin hâkim olduğu toplumlarda demokrasiye bağlılık zayıflar ve otoriter düşüncelerin halk tabanında çekiciliği artar. Kendi siyasal fikrinden olmayan kesimlerin siyasal yükselişlerini ve güçlerini demokratik ve meşru yollarla önleyemeyeceğini düşünen insanlar, niyetlerinin devlete ve millete zarar verici olduğuna hükmettiği siyasal kesimlere karşı hukuksuzluğu ve demokrasi dışı araçları “devletin ve milletin yüce menfaatleri adına” mazur ve meşru görme eğilimine girerler. Üstelik bu, siyasal yelpazenin neresinde durduğu fark etmeksizin, Türkiye’deki hemen her siyasal kitleyi etkileyen bir eğilim gibi gözükmektedir. Bu yüzden demokrasi adına darbe taraftarlığı yapmak, ya da demokrasi adına hukuk ihlallerini savunmak, ya da gene demokrasi ve ülke menfaatleri adına devletin hemen her kurumunda kapsamlı bir kadrolaşma hareketine girişmek Türkiye’de ender rastlanan durumlar değildir.

⁵ Bununla bağlantılı olarak, siyasi güven eksikliği ve hâkim reddiyetçi psikolojiden dolayı Amerika’daki gibi muhalefeti de içeren karma kabineler Türk siyasi gerçekliğinde hoş bir hayal olmaktan öteye gidememektedir.

Ekmekçi, F. (2010). Marazi bir durum olarak Türkiye'de niyet siyaseti: Türkiye'de toplumsal güven eksikliği ve bunun siyasal sonuçları. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 7:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

Dünya Değerleri Anketi'ndeki verilere baktığımızda da bir ülkedeki toplumsal güven seviyesi ile o ülkedeki insanlar tarafından hukuksuzluğun ve demokrasi ihlallerinin mazur görülmesi arasında güçlü bir ilişki olduğunu görüyoruz. Anketteki “*Bu ülkeyi yönetmek açısından parlamentoyla, seçimlerle uğraşmak zorunda kalmayan güçlü bir lidere sahip olmak ne kadar iyi olurdu?*” sorusuna “çok iyi” ya da “iyi” şeklinde cevap verenlerin oranı ülkeler arasında ciddi farklılıklar göstermekte ve bu farklılıklar ile ülkelerin toplumsal güven seviyeleri arasında göze çarpan bir ters korelasyon bulunmaktadır. Şekil 1’deki yatay eksen her ülkedeki “genelde insanların çoğunluğu güvenilirdir” ifadesine katılanların yüzdesini, dikey eksen ise aynı ülkedeki “parlamentoyla, seçimlerle uğraşmak zorunda kalmayan güçlü bir lideri” onaylayan insanların yüzdesini göstermektedir. Şekilde de açıkça görüldüğü gibi toplumsal güven arttıkça güçlü lidere yönelik talep ciddi bir şekilde azalmaktadır.

Şekil 1: Dünyada Toplumsal Güven ve Güçlü Lider Onayı

Dünya genelinden Türkiye özeline dönersek, *Dünya Değerleri Anketi*'ndeki “güçlü lider” sorusuna “çok iyi olurdu” ya da “fena olmazdı” şeklinde cevap verenlerin oranı anketin yapıldığı 55⁶ ülke genelinde ortalama % 38,1 iken Türkiye’de % 58,9 gibi ürkütücü bir orana ulaşmaktadır.⁷ Toplumsal güvenin çok düşük olduğu ülkemizde ne yazık ki halkın büyük bir kesimi “iyi niyetli despotizm (*benevolent despotism*)”i Türkiye’nin sorunlarına çare olarak

⁶ Ruanda ve Meksika’da gerçekleştirilen anketlerde güçlü lider sorusu sorulmadı.

⁷ Bu oranların “çok iyi olurdu” ve “fena olmazdı” arasında bölüşümü dünya genelinde %12,1 “çok iyi olurdu”, %26 “fena olmazdı” iken Türkiye’de %23,3 “çok iyi olurdu”, %35,6 “fena olmazdı” şeklindeydi.

Ekmekçi, F. (2010). Marazi bir durum olarak Türkiye'de niyet siyaseti: Türkiye'de toplumsal güven eksikliği ve bunun siyasal sonuçları. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 7:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

görmektedir. Bu durum Türkiye'deki demokratik sistemin geleceği hakkında ciddi endişeler oluşturmaktadır.

Toplumsal Güvenin Güçlendirilmesi

Bu çalışmada, yukarıdaki analiz ve veriler çerçevesinde, bugün Türkiye'de her geçen gün keskinleşen toplumsal kamplaşmanın temel sebebinin Türklerin yekdiğerine güveninin gittikçe azalması ve bunun siyasal bir yansıması olarak da siyasal rekabetin araçlar üzerinden değil niyetler üzerinden yapıldığı ve bu yüzden toplumsal güvenin yeniden güçlendirilmesinin Türkiye'nin en önemli önceliklerinden birisi olması gerektiği ileri sürülmektedir.

Ümit verici olan şu ki Türkiye'deki toplumsal güvensizlik hep şu anki aşırı düşük seviyesinde değildi. *Dünya Değerleri Anketi*'nin 2001 yılında gerçekleştirilen dördüncü sürümünde "genelde insanların çoğunluğuna güvenilebilir" ifadesine katılan Türklerin oranı % 15,7 idi. Bu oran o zamanki dünya ortalamasının (% 28,3) yine altında olmakla birlikte Türkiye'deki şu anki orandan neredeyse % 11 daha fazladır. Bu durum göstermektedir ki Türkiye'deki toplumsal güvensizlik çözümsüz bir sorun değildir. Bu da bizi muhtemel çözüm yolları üzerinde düşünmeye sevk etmektedir.

Tablo1: Temel Demografik Özellikler ve Toplumsal Güven

Lojistik regresyon				Gözlem sayısı =	1314	
				LR $\chi^2(5)$ =	1.98	
				Prob > χ^2 =	0.8514	
				Pseudo R^2 =	0.0040	
Bağımlı değişken: Toplumsal Güven				Log ihtimali =	-	
245.837						
	Katsayı	St. Hata	z	P> z	[%95 Güven. Aralığı]	
Yaş	0.0099	0.0099	1,00	0,316	-0.0095	0.0293
Cinsiyet	0.1257	0.2677	0,47	0,639	-0.3989	0.6504
Gelir	-0.0014	0.0643	-0,02	0,982	-0.1274	0.1245
Eğitim	0.0735	0.0704	1,04	0,296	-0.0644	0.2115
Dindarlık	0.0490	0.0952	0,52	0,607	-0.1376	0.2357

Toplumsal güvenin güçlendirilmesinde hem bireylere, hem sivil toplum örgütlerine, hem de siyasalere önemli görevler düşmektedir. İlginç bir şekilde, Tablo 1'deki istatistikî verileri

Ekmekçi, F. (2010). Marazi bir durum olarak Türkiye'de niyet siyaseti: Türkiye'de toplumsal güven eksikliği ve bunun siyasal sonuçları. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 7:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

incelediğimizde Türkler arasındaki toplumsal güven farklılıklarında temel demografik özelliklerin istatistikî olarak anlamlı bir etkisinin olmadığı görülmektedir. *Dünya Değerleri Anketi*'ndeki verileri ve lojistik regresyonu kullanarak Türkler arasındaki toplumsal güveni yaş, cinsiyet, gelir düzeyi, eğitim seviyesi ve dindarlık üzerinden analiz ettiğimizde bu değişkenlerin hiçbirinin Türkiye'deki toplumsal güven üzerinde net ve anlamlı bir etkisinin olmadığı görülmektedir.⁸ Bu durumda Türkiye'deki toplumsal güvensizlik sorununun çözümünde eğitimin ya da refahın artırılmasını temel çözüm olarak görmek yanlış olur.⁹ Öyleyse bireysel ve kitlesel düzlemde yapılması gereken daha sosyolojik etkenlere öncelik vermek olmalıdır. Örneğin, toplumsal güvenin “doğuştan gelen” değil “öğrenilen” bir değer olduğundan (Hardin 1993) yola çıkarsak, farklı toplumsal grupların birbirleriyle etkileşiminin artırılması ve bu sayede grupların birbirleri hakkındaki yanlış kabullerinin bertaraf edilmesi yönündeki çalışmalara ağırlık verilmesinin Türkiye'deki toplumsal güvensizliğin giderilmesinde olumlu bir rol oynaması muhtemeldir. Nitekim insanın tanımadığı ve etkileşim içinde bulunmadığı kişi ve gruplar hakkında daha fazla negatif düşünceye sahip olduğu birçok bilimsel araştırmanın desteklediği bir argümandır (Putnam 1993, Brehm ve Rahn 1997, Zick ve Küpper 2009, Uslaner 2010).¹⁰ Burda Uslaner'in vurguladığı bir noktanın özellikle altını çizmemiz gerekiyor: Birbirinden izole olmuş farklı gruplardan oluşan heterojen toplumlarda toplumsal çeşitlilik toplumsal güveni olumlu değil olumsuz olarak etkilemektedir. Yani heterojen bir ülkedeki toplumsal çeşitliliğin bir kazanım olması gruplar-arası toplumsal ilişkilerin yaygın ve güçlü olmasına bağlıdır. Türkiye gibi etnik ve dini yönden pek de homojen olmayan bir toplum için bu nokta asla göz ardı edilmemelidir.

Türkiye'de toplumsal güvenin iyileştirilmesi noktasında bireysel ve kitlesel faaliyetlerin önemini göz ardı etmemekle beraber, temsil ve örneklik makamında bulunan (ya da öyle algılanan) siyasalere ise bu konuda öncelikli bir görev düştüğünü düşünüyorum; o da siyasal tartışma zeminini niyetlerden araçlara çekmektir. Siyasi liderler rakiplerinin niyetlerinin kötülüğünü ima eden ifadeleri her kullanışlarında, liderleri üzerinden siyasete bakan halk tabanındaki sosyal kamplaşmayı daha da derinleştirmektedirler. Bu yüzden niyet siyasetinin

⁸ Bu değişkenlerin tanımları ve birimleri için Ek-1'e bakınız.

⁹ “Demokrasiyi İşler Hale Getirme” (Making Democracy Work) adlı klasik çalışmada Robert Putnam da araştırmasını yaptığı İtalyan şehirlerinde ekonominin medeni toplum özelliklerini belirlemekten ziyade medeni toplum özelliklerinin ekonomiyi belirlediğini göstermişti (1993, 155-7).

¹⁰ Yakın zamanda farklı bir konuda yapılan bir araştırmadan örnek vermek gerekirse, Zick ve Küpper (2009)'ün “Attitudes Towards the Islam and Muslims in Europe (Avrupa'da İslam'a ve Müslüman'lara Yönelik Tavrılar)” adlı çalışmasına göre yaklaşık her iki Avrupalıdan biri Avrupa'da haddinden fazla Müslüman olduğunu düşünürken bu oran en az bir Müslüman arkadaşı olan Avrupalılarda ciddi oranda düşüyor.

Ekmekçi, F. (2010). Marazi bir durum olarak Türkiye'de niyet siyaseti: Türkiye'de toplumsal güven eksikliği ve bunun siyasal sonuçları. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 7:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

terk edilip araç odaklı siyasete geçilmesi Türkiye'nin içine düştüğü kemikleşen toplumsal kamplaşma sıkıntısından çıkış yolları bulmasında önemli bir ön-şart olmaktadır.

Niyet siyasetinin terk edilmesi aynı zamanda Türk siyasetindeki hâkim “istememezlik!” muhalefet anlayışını da daha uzlaşmacı ve yapıcı bir hale getirerek sağlam ve etkin bir demokrasi kültürü inşa etmemize yardım edecektir. Türk demokrasisinin güçlenmesi ise Türkiye'deki toplumsal güvenin iyileştirilmesinde ayriyeten olumlu bir rol oynayacaktır. Nitekim *Dünya Değerleri Anketi*'ndeki veriler demokratikleşmenin Türkiye'deki toplumsal güvenin iyileştirilmesine olumlu bir katkı yapabileceğine işaret etmektedir. Ankette sorulan sorulardan biri de “Bizim ülkemiz bugün ne ölçüde demokratik olarak yönetiliyor? Hiç demokratik olarak yönetilmediğini düşünüyorsanız ‘1’, tamamen demokratik olarak yönetildiğini düşünüyorsanız ‘10’ olmak üzere bir puan veriniz” idi. Verilen cevapları incelediğimizde Türkiye'deki demokrasiden görece olarak memnun olan kesimin Türkiye'deki demokrasiden görece olarak memnun olmayan kesime kıyasla ortalama olarak daha fazla toplumsal güvene sahip olduğunu görüyoruz. Ankete katılan 1346 Türk'ten Türkiye'deki demokrasiye 1 ile 5 arasında puan verenlerin % 2,8'i (14/495) “insanların çoğu güvenilirdir” ifadesine katılırken, bu oran Türkiye'deki demokrasiye 6 ile 10 arasında puan verenlerde % 5,9'a (50/851) çıkmaktadır. Her ne kadar ikinci yüzde de tatmin edici bir boyutta olmasa da ilk yüzde ile ikincisi arasında ciddi ve aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi istatistikî olarak da anlamlı bir fark vardır ($p < 0,012$). Bu da göstermektedir ki siyasetin ve siyasal algılamaların toplumsal ilişkiler üzerinde önemli etkileri olabilmektedir.

Tablo 2: Demokrasi Değerlendirmesi ve Toplumsal Güven

	Ortalama	Ortalamaların Eşitliği İçin t-Test ¹¹						
		t	df	p (2-tailed)	Ortalama farkı	Standart Hata Farkı	Farkın Güvenilirlik Aralığı (%95)	
							Alt	Üst
“Türkiye demokratiktir”	0,0588	2,537	1344	0,011	0,0305	0,0120	0,0069	0,0540
“Türkiye demokratik değildir”	0,0283							

Sonuç

¹¹ Bu tablodaki veriler iki grubun varyanslarının eşit olduğunu varsayarak yapılan t-test ile elde edilmiştir. Sonuçların sağlamlığını kontrol etmek amacıyla varyansların eşit olmadığı varsayımıyla yapılan t-test sonuçları kayda değer bir farklılık göstermemiştir.

Ekmekçi, F. (2010). Marazi bir durum olarak Türkiye'de niyet siyaseti: Türkiye'de toplumsal güven eksikliği ve bunun siyasal sonuçları. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 7:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

Türkiye’de gittikçe sertleşen toplumsal kamplaşma ülkemizdeki hâkim toplumsal ve siyasal güvensizlik ile derinden alakalı bir meseledir. Toplumsal güvensizlik bir taraftan toplumsal kamplaşmaya doğrudan etki ederken öbür taraftan siyaset üzerindeki olumsuz etkileriyle de siyasetin toplumsal kamplaşmayı artırmasına sebep olmaktadır. Hem literatürdeki çalışmalar hem de bu makalede *Dünya Değerleri Anketi*’nin son sürümündeki veriler kullanılarak Türk toplumu üzerine yapılan analizler toplumsal güven, demokratik işlerlik ve demokrasinin kalıcılığı arasında dairesel bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Türkiye gibi toplumsal güvenin düşük olduğu toplumlarda bu dairesel ilişki haliyle “fasit” bir hal alıyor. Türkiye’deki toplumsal güvensizlik, demokratik etkinsizlik ve demokrasinin zayıflığı arasındaki fasit dairenin kırılmasında siyasete ve siyasi liderlere önemli görevler düşmektedir. Bunun başında da niyet odaklı siyasetin terk edilip araç odaklı siyaseti hâkim kılmak gelmektedir. Araç odaklı siyaset Türk demokrasisini daha etkin ve uzlaşmacı bir hale getirip bu sayede toplumsal güvenin güçlenmesinde de önemli bir rol oynayacaktır. Toplumsal güvenin güçlenmesi ise Türkiye’nin gittikçe kemikleşen toplumsal kamplaşma sorunundan kurtulmasına yardım edecektir. Niyet odaklı siyasetin devam etmesi durumunda ise hem Türkiye’deki toplumsal kamplaşma daha da kemikleşecek hem de Türk demokrasisi daha zayıf ve daha kısır bir hal alacaktır. Ve tam da bu yüzden herkesin bir diğerini “vatan haini” olarak gördüğü bir toplumda belki de farkında olmadan herkes vatana ihanet ediyor olacaktır.

Ekmekçi, F. (2010). Marazi bir durum olarak Türkiye'de niyet siyaseti: Türkiye'de toplumsal güven eksikliği ve bunun siyasal sonuçları. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 7:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

Ek-1: Tablo-1'deki değişkenlerin tanımları ve birimleri

Bağımlı değişken: Toplumsal Güven

“Sizce genelde insanların çoğunluğuna güvenilebilir mi? Yoksa başkalarıyla bir ilişki kurarken veya iş yaparken çok dikkatli olmak mı gerekir?” sorusuna “insanların çoğunluğuna güvenilebilir” cevabı verenler için 1, diğerleri için 0.

Bağımsız değişkenler:

- *Cinsiyet*: Erkek 1, Kadın 0. (yüzde 50,2 kadın, yüzde 49,8 erkek)
- *Yaş*: Ankete katılan kişinin yaşı. (En düşük 18, en yüksek 82)
- *Gelir seviyesi*: Toplam aile geliri: 0-500 TL 1, 500-750 TL 2, 750-1000 TL 3, 1000-1250 TL 4, 1250-1500 TL 5, 1500-1750 TL 6, 1750-2000 TL 7, 2000-2500 TL 8, 2500-3000 TL 9, 3000 TL üzeri 10.
- *Eğitim seviyesi*: “Eğitim durumunuz nedir? En son hangi okulu bitirdiniz veya yarım bıraktınız?” sorusuna verilen cevap. Hiç okula gitmedim 1, ilkokuldan ayrıldım 2, ilkokul mezunuyum 3, ortaokuldan ayrıldım 4, ortaokul mezunuyum 5, liseden ayrıldım 6, lise mezunuyum 7, üniversiteden ayrıldım 8, üniversite mezunu 9, lisansüstü 10.
- *Dindarlık*: “Tanrı'nın sizin hayatınızdaki önemi nedir? 10 puanın ‘çok önemli’, 1 puanın ise ‘hiç önemi yok’ anlamına geldiği düşünülürse, siz kendinizi bu cetvelde nereye koyarsınız?” sorusuna verilen cevap.

Ekmekçi, F. (2010). Marazi bir durum olarak Türkiye'de niyet siyaseti: Türkiye'de toplumsal güven eksikliği ve bunun siyasal sonuçları. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 7:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

Kaynaklar

- Almond, Gabriel ve Sidney Verba, 1965. *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Brehm, John ve Wendy Rahn, 1997. "Individual-level Evidence for the Causes and Consequences of Social Capital." *American Journal of Political Science*, Vol 41(3): 999-1023.
- Cusack, Thomas R., 1999. "Social Capital, Institutional Structures, and Democratic Performance: A Comparative Study of German Local Governments." *European Journal of Political Research*, Vol 35(1): 1-34.
- Fukuyama, Francis, 1995. *Trust: The Social Virtues and the Creation of Prosperity*. New York, NY: Free Press.
- Hardin, Russell, 1993. "The Street-level Epistemology of Trust." *Politics and Society*, Vol. 21: 505-29.
- Inglehart, Ronald, 1999. "Trust, Well-being and Democracy". In *Democracy and Trust*, ed. M. E. Warren. New York, NY: Cambridge University Press.
- Letki, Natalia, 2006. "Investigating the Roots of Civic Morality: Trust, Social Capital, and Institutional Performance." *Political Behavior*, 28:305-325
- Metropoll, 2009. *Liderlerin İmajı ve Kurumlara Güven IV, Haziran 2009*, İnternet erişimi için: <http://www.metropoll.com.tr/report/turkiye-siyasal-durum-arastirmasi-ii-liderlerin-imagi-ve-kurumlara-guven-iv>
- Mishler, William ve Richard Rose, 2005. "What are the Political Consequences of Trust? A Test of Cultural and Institutional Theories in Russia." *Comparative Political Studies*, 38 (9): 1050-78.
- Newton, Kenneth, 2007. "Social and Political Trust." In *Oxford Handbook of Political Behavior*, ed. R. E. Goodin. New York, NY: Oxford University Press.
- Przeworski, Adam, 1991. *Democracy and the Market*. New York: Cambridge University Press.
- Robert D. Putnam, 1993. *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Ronald Inglehart, 1997. *Modernization and Postmodernization*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Uslaner, Eric M., 2010. *Trust, Diversity, and Segregation*. Yayınlanmamış Çalışma. İnternet erişimi için: <http://www.bsos.umd.edu/gvpt/uslaner/uslanertrustdiversitysegregation.pdf>
- World Values Survey, <http://www.worldvaluessurvey.com>.
- Zick, Andreas ve Beate Küpper, 2009. Attitudes Towards the Islam and Muslims in Europe. İnternet erişimi için: http://www.civismedia.eu/tv/civis/downloads/Islam_GFE_2009_en.pdf